A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009 közötti időszakban

HARANGI-RÁKOS MÓNIKA – SZABÓ GÁBOR

Kulcsszavak: mezőgazdasági szervezetek, erőforrások, kibocsátások, jövedelmezőségi mutatók.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tanulmány a magyarországi mezőgazdasági – kettős könyvvitelt vezető – szervezetek erőforrásainak és teljesítményének vizsgálatára irányul az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) által rendelkezésünkre bocsátott adatbázis alapján, idősorok elemzése segítségével.

Megállapítható, hogy a hazai mezőgazdasági szervezetekben mind a foglalkoztatottságot, az eszközállományt, a kibocsátási teljesítményt tekintve a jogi személyiségű gazdasági társaságok (rt.-k és kft.-k) a meghatározók. Ezen belül a korlátolt felelősségű társaságok dominálnak. A 2007–2009. évek átlagában a mezőgazdasági szervezetek adózás előtti eredményének közel 60%-át a kft.-k, 30%-át az rt.-k realizálták, s a maradék 10%-on osztoztak a szövetkezetek, valamint az egyéb szervezetek. Figyelemreméltó, hogy a vizsgált időszakban, kiemelkedően magas eszközkoncentráció mellett, az rt.-k jövedelmezőségi mutatóinak javulása messze meghaladta a kft.-k azonos mutatóit. 2002–2003-hoz képest a mezőgazdasági szövetkezetek társadalmi-gazdasági súlya igen jelentősen csökkent. Feltételezhető, hogy a szövetkezetek és az egyéb szervezetek egy része kft.-vé alakulva folytatta működését.

Javasoljuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az AKI a gazdálkodó szervezetek aggregált adatainak elemzésén túlmenően, törekedjen az egyes szervezeti formák adatbázisainak a közzétételére és azok elemzésére.

BEVEZETÉS

A *tanulmány célja*, hogy a hazai mezőgazdasági termelőszervezetek egyes főbb erőforrásairól, valamint gazdasági és pénzügyi teljesítményéről, továbbá a jövedelmezőség alakulásáról áttekintést adjon a 2002–2009. években. Munkánk annyiban hézagpótlónak tekinthető, hogy az utóbbi évtizedben az egyes mezőgazdasági vállalkozási formák társadalmi-gazdasági szerepére vonatkozó, pénzügyi adatokon nyugvó, országos kitekintésű elemzésre nem került sor. A Központi Statisztikai Hivatal, a Gazdaságszerkezeti Összeírások (GSZÖ), az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) és az Agrárgazdasági Kutató Intézet tesztüzemi kiadványai (*Béládi – Kertész, 2008; Keszthelyi – Pesti, 2010*), illetve más AKI-kiadványok csak a gazdálkodó szervezetek és az egyéni gazdaságok adatait (*Kovács et al., 2007*), vagy csak a gazdálkodó szervezetek adatait (*Lámfalusi, 2007*) közlik és elemzik. *A gazdálkodó szervezeteken belül az egyes mezőgazdasági társas vállalkozási formák adatai nem kerülnek elkülönítésre.*

A kivételek közé tartozik a *Dorgai* által szerkesztett két kiadvány (*Dorgai, 2004; Barta et al., 2010*), valamint *Merkel (2008)*

kéziratban fellelhető tanulmánya, továbbá *Kapronczai (2010)* könyve, melyekben a mezőgazdasági szövetkezetekkel kapcsolatos információkat is találunk.

A magunk részéről úgy gondoljuk, hogy az egyes mezőgazdasági társas vállalkozási formák sajátos fejlődési pályáit, köztük a szövetkezeti szektor leépülésének folyamatát figyelemmel kísérve célszerű a tanulságokat hasznosítani.

ADATBÁZIS ÉS MÓDSZER

A tanulmány alapvető adatbázisai „A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2002–2007)" c. AKI-kiadvány, valamint „A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2003–2008)" c. AKI-kiadványok *(Székelyné, 2009, 2010)*. A kiadványok a mezőgazdasági és az élelmiszer-ipari szervezetek gazdálkodásának 2002–2008. évi fontosabb pénzügyi adatait tartalmazzák folyó áron. Adatbázisa az APEH adatbázisa, mely a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások társasági adóbevallása alapján került összeállításra. A 2002. évi adatok még nem tartalmazzák a jelentős számú, de igen szerény gazdasági potenciállal rendelkező egyszeres könyvvitelt vezető „Egyéb szervezetek" adatait. Ezt is figyelembe véve, tekintettel a rendkívül kedvezőtlen 2003. évi időjárásra, a kibocsátási és a jövedelemadatok esetében a 2002–2003. évek átlaga szolgált bázisként az idősoros vizsgálatoknál. A 2009. évi adatokat az AKI Pénzügypolitikai Osztálya bocsátotta rendelkezésünkre (*AKI, 2011*).

Javasoljuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az AKI a gazdálkodó szervezetek aggregált adatainak elemzésén túlmenően, törekedjen az egyes szervezeti formák adatbázisainak a közzétételére és azok elemzésére. Ugyanakkor a feladat bonyolultságára utal *Kapronczai (2011)* véleménye, mely szerint: „…a mélyebb kutatások … azért sem jelentenek könnyen megoldható feladatot, mert hazánkban a statisztikai számbavétel szempontjából jogilag és ökonómiailag sok esetben elkülönülnek a gazdálkodó szervezetek".

Mondanivalóinkat, következtetéseinket egyszerű statisztikai eszközökkel, idősoros elemzésekkel támasztottuk alá.

A MEZŐGAZDASÁGI SZERVEZETEK SZÁMA ÉS ERŐFORRÁSAI

A téma jelentőségét jelzi, hogy a Nemzeti Számlák rendszerében közölt adatok szerint a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdaság, halgazdálkodás 2009. évi kibocsátásából a vállalati szféra – amely gyakorlatilag az általunk vizsgált mezőgazdasági szervezeteket jelenti – 56%-kal, míg a bruttó hozzáadott értékéből 40%-kal részesedett (*KSH, 2010*).

A *mezőgazdasági szervezetek száma* gazdaságcsoportonként eltérően alakult. Az 1. táblázatból kitűnik, hogy 2003-hoz képest néhány év alatt a korlátolt felelősségű társaságok (kft.-k) és a részvénytársaságok (rt.-k) száma enyhén növekedett (+6,9, illetve +4,3%), az egyéb szervezeteké (döntő módon közkereseti és betéti társaságok) száma viszont 2009-re már 33%-kal csökkent. A szövetkezetek számának csökkenése meghaladta a 43%-ot. (Megemlítjük, hogy a szövetkezeteken belül a termelő típusú szövetkezetek száma és aránya feltehetően még erőteljesebben esett vissza.) A termelői csoportok és a zöldség-gyümölcs ágazatban működő termelői szerveződések egy része szövetkezeti, más része gazdasági társasági formában működik (*Barta et al., 2009*).

A *foglalkoztatottak száma és arányának változása* szintén igen eltérő képet mutat. A létszámadatok csökkenése valamennyi szervezeti kategóriát érinti. A szövetkezeteknél azonban az eltartóképesség rendkívüli visszaesése figyelhető meg, ugyanis több mint 60%-kal csökkent a foglalkoztatottak száma. A korlátolt felelősségű társaságoknál és

a részvénytársaságoknál 22, illetve 33%-os csökkenésről beszélhetünk 2003-ról 2009-re. Az egyéb szervezetekben megélhetést találók száma a vizsgált időszakban körülbelül megfeleződött. Összességében a jogi személyiségű (vagyonegyesítő) társulási formák szerepe a foglalkoztatásban megnövekedett.

1. táblázat

A mezőgazdasági szervezetek foglalkoztatottainak száma és az eszközállományuk értéke

Szervezeti forma	Év	Szervezetek száma	Foglalkoztatottak száma	Eszközállomány értéke (millió Ft)
Kft.	2003	4 934	43 448	648 159
	2009	5 275	38 291	1 080 941
Rt.	2003	279	29 602	340 698
	2009	267	19 779	498 209
Szövetkezet	2003	1 245	21 152	178 115
	2009	710	8 711	148 158
Egyéb szervezet	2003	2 943	6 012	56 465
	2009	1 984	3 207	66 599
Összes szervezeti forma	2003	9 401	100 214	1 223 437
	2009	8 236	69 988	1 794 407

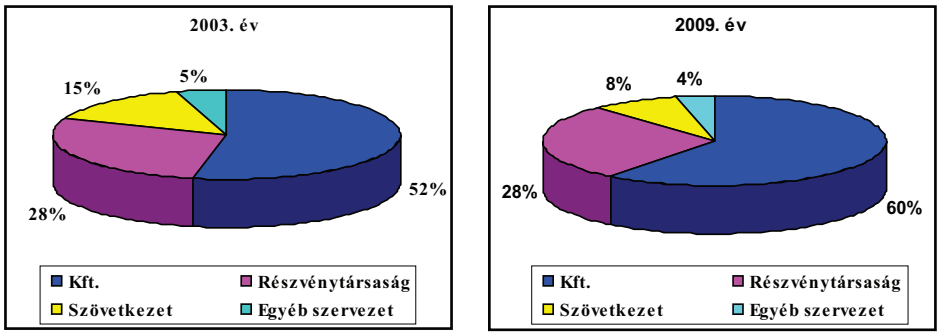
Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

Az *eszközállomány* alakulása a fentiekhez hasonlóan a szövetkezetek térvesztését és a kft.-k súlyának egyértelmű növekedését jelzi.

Az 1-2. ábra az eszközellátottság szervezeti formák közötti arányeltolódását szemlélteti. Egyértelműen kitűnik, hogy a kft.-k térnyerése és egyértelmű dominanciája (60%) mellett a szövetkezetek 2009-ben már csupán az eszközöknek mindössze 8%-ával rendelkeztek. A részvénytársaságok esetén nem, az egyéb szervezeteknél pedig csak kismértékű (1%) részesedésiarány-csökkenés volt tapasztalható.

1-2. ábra

Az eszközállomány megoszlása gazdaságcsoportonként 2003-ban és 2009-ben

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

Érdeklődésre tarthat számot, hogy milyen szintű az *eszközkoncentráció* az egyes szervezeti csoportokban és ez hogyan alakult a vizsgált időszakban. Az rt.-k kiemel-

kedően nagy, gazdaságonként közel 2 Mrd Ft, a kft.-k és a szövetkezetek ennél jóval kisebb, kb. 200 M Ft, s végül az egyéb szervezetek mindössze 34 M Ft összes eszközzel rendelkeztek 2009-ben. A jogi személyiségű gazdasági társaságok eszközellátottsága 2003-at követően gyorsabban, míg a másik két szervezeti formáé lassabb ütemben növekedett. (Megemlítjük, hogy míg egy ún. egyéb szervezet átlagosan 1-2 főt, egy kft. 7 főt, egy szövetkezet 12 főt, addig egy rt. átlagosan több mint 70 főt foglalkoztat.)

Az *élőmunka technikai felszereltsége* az előbbinél kisebb szóródást mutat. 2009-ben az egy foglalkoztatottra jutó összes eszközérték a kft.-kben volt a legmagasabb (28 M Ft), az rt.-knél némileg kisebb (25 M Ft), míg a szövetkezeteknél és az egyéb szervezeteknél már jóval kisebb (17, illetve 21 M Ft) volt. A 2002–2003 utáni időszakban legnagyobb mértékben az rt.-kben, míg legkevésbé a szövetkezetekben nőtt az egy foglalkoztatottra jutó eszközök értéke.

A BRUTTÓ KIBOCSÁTÁS ÁTTEKINTÉSE

A kibocsátással kapcsolatos értékadatok elemzésénél több éves (2002–2003, 2004–2006 és 2007–2009) átlagadatokat vetünk össze, hogy az évenkénti időjárás-változások hatását tompítsuk. A 2. táblázatban a bruttó termelési érték alakulását mutatjuk be.

A vizsgált időszakban a mezőgazdasági szervezetek összes bruttó termelési értéke folyó áron 21,0%-kal növekedett, de az egyes gazdaságcsoportok teljesítménye nem egyformán alakult. (Megjegyzendő, hogy a 2002. évi adatoknál az egyszeres könyvvitelt használó gazdaságok adatainak hiánya az egyéb szervezeteknél torzítást okoz, 2001 pedig rendkívül kedvezőtlen időjárású év volt. A 2004–2006 időszak közötti kimagaslóan jó időjárású éveket foglal magában, míg a harmadik periódus két kedvezőtlen [2007 és 2009], valamint egy kedvező időjárású év [2008] adatait tartalmazza.) A 2. táblázatból kitűnik, hogy a bruttó kibocsátás az rt.-k esetében az évtized végére szerény mértékben, a kft.-ékben és az egyéb szervezetekben (itt az EU-csatlakozás utáni időszakhoz képest némileg csökkent!) számottevően nőtt, míg a *szövetkezetekben több mint 30%-kal csökkent a bázisidőszakhoz képest*. Látható továbbá, hogy a gazdálkodó szervezetek bruttó kibocsátásának meghatározó részét (60%-át) a kft.-k adják, melyek növelték, míg az rt.-k megőrizték 30% körüli részesedésüket. A szövetkezetek korábbi szerény részaránya tovább zsugorodott.

2. táblázat

A bruttó termelési érték alakulása szervezeti formák szerint a vizsgált időszakban

Szervezeti forma	2002–2003		2004–2006		2007–2009	
	Bruttó TÉ (M Ft)	Bázisidő-szak, %	Bruttó TÉ (M Ft)	Tárgyidő-szak I., %	Bruttó TÉ (M Ft)	Tárgyidő-szak II., %
Kft.	407 968	100	474 558	116	571 482	140
Rt.	230 248	100	236 160	103	262 436	114
Szövetkezet	121 013	100	100 299	83	79 276	66
Egyéb szervezet	24 358	100	38 108	156	36 106	148
Összesen	783 587	100	849 125	108	949 301	121

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

A *hozzáadott értékek* alapján végzett számítások lényegében véve egybevágnak a bruttó termelésiérték-adatok alapján levonható következtetésekkel.

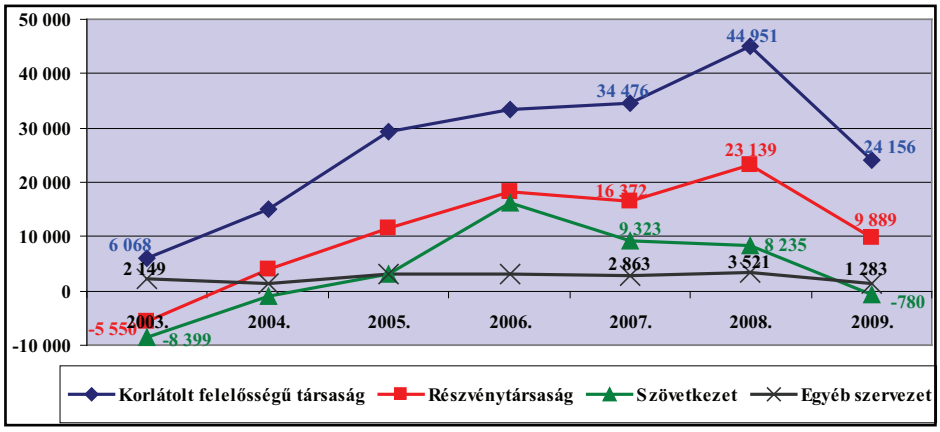
A GAZDÁLKODÁS EREDMÉNYÉNEK VIZSGÁLATA

Az eredmények alakulását döntően az időjárási viszonyok függvényében erősen hullámzó üzleti tevékenység eredménye határozza meg, de jelentős módosító tényezőként szerepel a pénzügyi műveletek tartós és tendenciájában növekvő negatív egyenlege is. A rendkívüli eredmény tétele az utóbbihoz képest – kivéve a szövetkezetek 2006. és 2007. évi adatait – jóval kisebb módosítást jelent.

3. ábra

Az adózás előtti eredmény alakulása az egyes szervezeti formákban 2003-tól 2009-ig

(M.e.: millió Ft)

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

A 3. ábra szemléletesen mutatja, hogy a jogi személyiségű gazdasági társaságok (kft.-k és rt.-k) eredményének növekedése messze meghaladja a másik két szervezeti formáét. A rendkívül kedvezőtlen időjárású 2003. évet követően három kedvező időjárású év következett, és 2005-től növekvő mértékű uniós támogatás áramlott a magyar mezőgazdaságba. Az *igen kedvezőtlen időjárású 2007. évben* a hozamkiesést kompenzálták az „élelmiszerválság" miatt igen jelentősen, és az inputáraknál magasabb ütemben emelkedő termékárak. Az Agrárgazdasági Tanácsnak az agrárgazdaság 2007. évi helyzetéről szóló jelentésében a következőket olvashatjuk: „A Tanács felhívja a figyelmet a mezőgazdasági termékek termelői árának 2007-ben bekövetkezett jelentős, 22,2%-os emelkedésére. A felértékelődés legnagyobbrészt a gabonafélék 69,6%-os, és a gyümölcsök 42,7%-os áremelkedése miatt következett be, aminek hátterében eseti hatások (aszály Kelet-Európában, Ausztráliában és Új-Zélandon) és tartós tényezők (a GDP jelentős növekedése néhány nagy népességű országban, a világ bioetanol-termelésének felfutása) miatti növekvő felhasználás áll. Az árnövekedés az egész mezőgazdaságra jellemző volt, a vágómarha és a vágósertés kivételével minden fontos termékcsoportban magasabb árak alakultak ki. A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonala is nőtt, 2007-ben 14,2%-kal volt magasabb, mint az előző évben." (*Agrárgazdasági Tanács, 2008:4*).

A *kiemelkedően kedvező időjárású 2008. évben*, az agrárolló jelentős nyílása ellenére (a vetőmagvak ára 12,4%-kal, a takarmányok ára 21,1%-kal, a műtrágyák árszínvonala 60,9%-kal nőtt), a rendkívül jó terméseredmények mellett a növekvő EU-támogatások is hozzájárultak a kimagasló eredménynövekedéshez. Ugrásszerűen megnőtt a beruházások volumene, melynek mozgatórugója a vidékfejlesztési pályázatok által biztosított források voltak (*Agrárgazdasági Tanács, 2009*).

A *kedvezőtlen időjárású 2009. évben* drámai mértékű, összességében közel 60%-os eredménycsökkenés következett be. Különösen elgondolkodtató ez a visszaesés, ha figyelembe vesszük, hogy ebben az évben a közvetlen (SAPS) támogatások mellett a 2008. évi elmaradt közvetlen támogatások (SAPS, top-up) kifizetései, sőt a 2009. évi, egyébként a 2010. év elején esedékes kifizetések is megtörténtek. A kiugróan kedvező időjárású 2008. év után a növényi termékek termelésének volumene jelentősen, míg az élő állatok és az állati termékek kibocsátása kis mértékben csökkent. Az ágazat helyzetét nehezítette, hogy az agrárolló drasztikus nyílása mellett a termelői árindex közel 10%-kal csökkent a gazdasági világválság hatására kibontakozó folyamatok eredményeképpen. Az egyetlen pozitív jelenség a beruházások dinamikájának töretlensége volt. Az Agrárgazdasági Tanács megállapította, hogy: „*…Az ágazat kedvező beruházási folyamatainak ellenére … a változatlan áron számított mezőgazdasági beruházások értéke 2009-ben még mindig csupán 86%-a volt a 2003. évinek (2004-től 72-86% között ingadozott)* (*Agrárgazdasági Tanács, 2010:5*).

Az adózás előtti eredmény szervezeti formák szerinti adatait a 3. táblázat tartalmazza. Az eredmények értelmezéséhez közöljük, hogy az *egyéb szervezeteknél* az egyszeres könyvvitelt készítők 2002. évi hiányzó adatai torzítják a bázisidőszak értékadatait. A *szövetkezetek* esetében az állami tulajdonban lévő szövetkezeti üzletrészek ingyenes átadása az érintett szövetkezeti gazdaságoknak, a rendkívüli bevételek 2006–2007. évi átmeneti megugrása révén, az EU-csatlakozás utáni két időszak adózás előtti eredményeinek átmeneti jelentős megnövekedését eredményezte (*Lámfalusi, 2007; Rákos, 2009*). Ezért a szövetkezeteknél zárójelben közöljük a szokásos vállalkozói eredménnyel számított mutatószámokat is.

3. táblázat

Az adózás előtti eredmények alakulása szervezeti formánként

(M.e.: millió Ft)

Szervezeti forma	2002–2003	2004–2006	2007–2009
Kft.	17 891	25 883	34 527
Rt.	3 558	11 264	16 467
Szövetkezet	-3 262 (-5 259)[1]	6 102 (1 458)[1]	5 593 (3 732)[1]
Egyéb szervezet	1 933	2 538	2 556
Összes szervezeti forma	20 120	45 787	59 142

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

[1] Szokásos vállalkozói eredmény értéke

A 3. táblázatból kitűnik, hogy 2007–2009-ben a mezőgazdasági termelőszervezetek adózás előtti eredményének közel 60%-át a kft.-k, közel 30%-át az rt.-k állították elő, a maradékon osztoztak a szövetkezetek és az egyéb szervezetek. Igen figyelemreméltó ugyanakkor, hogy az rt.-k jövedelemtermelő képessége 2002–2003-at követően rohamosan megnövekedett. Feltételezhető, hogy e jelenség mögött ezen gazdaságcsoport tulajdonosainak és vezetőinek az erőteljes érdekérvényesítő képessége áll, amely elsősorban a támogatások „leszívásában" nyilvánult meg.

A JÖVEDELMEZŐSÉGI MUTATÓK VIZSGÁLATA

A jövedelmezőségi mutatókat az *adózás előtti nyereségnek (veszteségnek)* a termelési értékhez, az összes eszközállomány értékéhez, valamint a foglalkoztatottak létszámához viszonyítva vizsgáltuk. Az egyes mutatószámok alakulását a 4. táblázat tartalmazza.

Első pillantásra kitűnik, hogy az első három gazdaságcsoportban a mutatószámok időszakról időszakra rendre javuló értékeket mutatnak, csupán az egyéb szervezeteknél, az első két mutatószám esetében tapasztalunk ettől eltérést. Ahogyan korábban jeleztük, a több éves átlagokkal való számítások az időjárás hatását tompítják, de teljesen nem küszöbölhetik ki.

Az eredmények értelmezéséhez megjegyezzük, hogy az *egyéb szervezeteknél* az egyszeres könyvvitelt készítők 2002. évi hiányzó adatai torzítják a bázisidőszak értékadatait, míg a *szövetkezetek* esetében az állami tulajdonban volt szövetkezeti üzletrészek ingyenes átvétele a rendkívüli bevételek 2006–2007. évi átmeneti megugrása révén eredményezte az EU-csatlakozás utáni két időszak adózás előtti eredményeinek átmeneti jelentős megnövekedését. Ezért a szövetkezeteknél zárójelben közöljük a szokásos vállalkozói eredménnyel számított mutatószámokat is.

4. táblázat

A jövedelmezőségi mutatók alakulása

Szervezeti forma	TÉ arányos jövedelmezőség (%)			Eszközhatékonysági mutató (%)			Munkajövedelmezőség (ezer Ft/fő)		
	'02–'03	'04–'06	'07–'09	'02–'03	'04–'06	'07–'09	'02–'03	'04–'06	'07–'09
Kft.	4,39	5,45	6,04	2,97	3,21	3,47	415,53	632,04	910,27
Rt.	1,55	4,77	6,27	1,07	2,81	3,46	109,19	447,35	769,28
Szövetkezet	-2,70 (-4,35)[2]	6,08 (1,45)[2]	7,05 (4,71)[2]	-1,75 (-2,83)[2]	3,33 (0,79)[2]	3,80 (2,53)[2]	-160,82 (-228,62)[2]	451,58 (94,24)[2]	555,54 (390,04)[2]
Egyéb szervezet	7,68	6,66	7,08	4,31	3,92	3,83	412,13	385,99	488,47

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján
[2]Szokásos vállalkozói eredmény értéke

A *két meghatározó* szervezeti forma közül az rt.-k jövedelmezőségi mutatóinak a javulása mindhárom mutató esetében messze meghaladta a kft.-k azonos mutatóinak a dinamikáját. Ennek eredményeképpen a kft.-kel szembeni korábbi jelentős hatékonysági lemaradásukat az első két mutató esetében ledolgozták, az élő-

munka-termelékenységnél pedig erősen megközelítették azt. Sokatmondó, hogy az *rt.-k adózás előtti eredménye a vizsgált időszakban több mint négy és félszeresére nőtt, míg a kft.-k mintegy megkétszerezték teljesítményüket*. 2003 és 2009 között a foglalkoztatottak átlagos létszámát az előbbi szervezeti formához tartozó gazdaságok 33%-kal csökkentették, míg az utóbbihoz tartozók csupán 12%-kal. A munkajövedelmezőségi (élőmunka-termelékenységi) mutatók e két „tőkeegyesítő" formációnál egyértelműen jóval magasabbak, mint a másik két szervezeti formánál. Sajnálatos, hogy a rendelkezésünkre álló adatbázis a szervezeti formák szerinti termelési struktúra változásainak vizsgálatára nem adott lehetőséget.

A két kisebb teljesítményű szervezeti forma jövedelmezőségi mutatói a fent leírtak miatt nehezen értelmezhetők. Az mindenesetre megállapítható, hogy a *szövetkezetek*, a gazdasági teljesítményüket a vizsgált időszakban az adózás előtti eredménynél jobban tükröző szokásos vállalkozói eredményt figyelembe véve, a bázisidőszak-beli veszteséggel szemben, a 2004–2006 és a 2007–2009 közötti időszakok átlagában pozitív előjelű eredményt produkáltak. Ugyanakkor sérülékenységüket mutatja, hogy a 2009. évi kedvezőtlen időjárást és közgazdasági körülményeket a többi szervezeti formánál jóval nehezebben viselték el, és összességében veszteséges évet zártak. A szövetkezetek egyértelműen legkedvezőtlenebb jövedelmezőségi mutatói azt a hipotézist erősítik, hogy valószínűleg erősen heterogén összetételű gazdaságcsoportról van szó, melynek vizsgálata igazi kutatói kihívást jelent.

Az *egyéb szervezetek* jövedelmezőségi mutatói jelentősen meghaladják a szövetkezeti mutatókat. Mindkét szervezeti forma viszonylag szerényebb munkajövedelmezőségi mutatókkal rendelkezik.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozunk a cikk megírásához nyújtott konzultációs segítségért *dr. Szabóné dr. Guttyán Margitnak* és *Székelyné Raál Évának*.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Agrárgazdasági Tanács (2008): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2007. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2008. szeptember 9. http:/vm.gov.hu – (2) Agrárgazdasági Tanács (2009): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2008. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2009. augusztus 24. http://www.vm.gov.hu – (3) Agrárgazdasági Tanács (2010): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2010. október 27. http://www.vm.gov.hu – (4) AKI (2009): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai. – (5) AKI (2011): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai – 2009. AKI Pénzügypolitikai Osztály (Kézirat) – (6) Barta I. – Dorgai L. (szerk.) – Dudás Gy. – Varga E. (2010): Termelői csoportok és a zöldség-gyümölcs ágazatban működő termelői szerveződések Magyarországon. Agrárgazdasági Információk, 6. sz. AKI, Budapest – (7) Béladi K. – Kertész R. (2008): A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete a tesztüzemek adatai alapján 2007-ben. Agrárgazdasági Információk, 6. sz. AKI, Budapest – (8) Béladi K. – Kertész R. – Dudás Gy. (2009): A mezőgazdasági termelők motivációi az állati termékek előállításában. Gazdálkodás, 53. évf. 4. sz. 346-356. pp. – (9) Dorgai L. (szerk., 2004): A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása. Agrárgazdasági Tanulmányok, 6. sz. AKI, Budapest – (10) Kapronczai I. (2010): A magyar agrárgazdaság az EU-csatlakozástól napjainkig. Szaktudás Kiadó, Budapest – (11) Kapronczai I. (2011): Opponensi vélemény Harangi-Rákos Mónika – Szabó Gábor: A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009. időszakban c. tanulmányáról. Budapest, 2011. június 15. – (12) Keszthelyi Sz. – Pesti Cs. (2010): A tesztüzemi információs

rendszer 2009. évi eredményei. Agrárgazdasági Információk, 8. sz., AKI, Budapest – (13) Kovács G. – Kovács H. – Lámfalusi I. (2007): A mezőgazdasági vállalkozások pénzgazdálkodásának változó feltételei. Agrárgazdasági Információk, 4. sz. AKI, Budapest – (14) KSH (2010): Magyar statisztikai évkönyv, 2009 – (15) Lámfalusi I. (2007): Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete – 2006. Agrárgazdasági Információk, 8. sz. AKI, Budapest – (16) Merkel K. (2008): Az élelmiszertermelés és az élelmiszerkereskedelem gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete – 2007. AKI, Budapest, http://aki.gov.hu – (17) Rákos M. (2009): A Béke Agrárszövetkezet múltja és jelene a társadalmi-gazdasági változások tükrében. (Diplomadolgozat) Debreceni Egyetem AVK, Debrecen – (18) Székelyné Raál É. (2009): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2002–2007) (sokszorosított anyag). AKI, Budapest – (19) Székelyné Raál É. (2010): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2003–2008). AKI, Budapest, http://aki.gov.hu

A régiók neveinek helyes írásmódjáról

Sok problémát okoz új vagy pontosan nem szabályozott kifejezések írása az agrárökonómiában is.

Manapság ilyen gyakran előforduló kifejezés a magyarországi régiók megnevezése. Ezzel kapcsolatban a következőkkel kívánjuk segíteni olvasóinkat, szerzőinket.

Az államrésznevekben, az utcanevekben és az intézményszerű helynevek egy részében a kétségtelen földrajzi utótag jelöli ki a névterjedelmet. Ezeket a földrajzi közneveket kis kezdőbetűvel kell írni. Például: Baranya megye, Pécsi kistérség, Rákóczi út, Arany János utca (Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila: Helyesírás. Budapest: Osiris Kiadó, 2004, 188. oldal alapján). E szabály szerint: Dél-alföldi régió lenne a helyes írásmód. A szabályzat szótárrésze azonban a Dél-Alföld régió (azaz az -i képző nélküli) változatot javasolja.

A régiók helyesírásában sokáig két változat élt egymás mellett: a „Közép-Magyarország régió”, illetve (-i képzővel, kis m-mel) a „Közép-magyarországi régió” típusú. A Földrajzinév-bizottság 2010. júniusi határozata azonban az előbbi mellett foglalt állást, tehát a javasolt írásmód: „Dél-Alföld régió” (és a többi régiónál is végig ennek mintájára, -i nélkül, két nagybetűvel, kivéve ezt az egyet: „Budapesti agglomeráció”).

Forrás: Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, http://www.e-nyelv.hu/

A továbbiakban a folyóiratban ezt az írásmódot fogjuk következetesen alkalmazni.

TARTALOM

TANULMÁNY

Kassai Zsuzsanna – Ritter Krisztián: Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben 337

Varga Eszter: Civil szervezetek szerepe a vidékfejlesztésben 347

Harangi-Rákos Mónika – Szabó Gábor: A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009 közötti időszakban 358

Lehota József – Szabó Zoltán – Lehota Zsuzsanna: Az integrált növényvédelem és gyümölcstermelés magyarországi bevezetésére, valamint elterjesztésére ható gazdasági tényezők 367

Pogány Éva – Sebesy Zsanett – Teschner Gergely – Troján Szabolcs: A tejtermelés költségei és bevételei a nyugat-dunántúli társas vállalkozásokban 378

Panyor Ágota: Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata 387

Vasvári Mária – Dávid Lóránt – Szabó Szilárd: A területhasználat néhány változása és következményei a Tisza-tónál 395

SZEMLE

Mihók Zsolt: A vidéket szolgáló Agrárgazdasági Kutató Intézet 407

Mészáros Sándor: Szabó G. Gábor: Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban 409

Török Áron: Spanyolul tanul a magyar mangalica! 412

Hajduné Borsos Adrienne: Innováció a javából: a dohányzásról leszoktató cigaretta 421

Fodor Mónika – Gyenge Balázs – Horváth Ágnes: A munkahelyi étkezés hazai fogyasztói piacának vizsgálata 427

KRÓNIKA

Varga Zsuzsanna: Emlékezés Mádl Ferencre 435

A régiók neveinek helyes írásmódjáról 366

Tudnivalók a **gazdálkodásban** megjelentetésre készülő kéziratokról 386

Telefonszám-változás! 426

Summary 438

Contents 443